

Boekbesprekingen

SCHREIBER R. L., DIAMOND A. W., PRINS CLAUS DER NEDERLANDEN & VOOUS K. H. 1987. *Ruimte voor de vogels*. M & P, Weert. 384 p. Prijs f 74,50 (f 60 voor leden van Vogelbescherming en voor donateurs van het Wereld Natuur Fonds).

Ruimte voor de vogels is een uitgave onder auspiciën van Vogelbescherming en Wereld Natuur Fonds die in internationaal verband tot stand is gebracht. Het maakt deel uit van de wereldwijde actie "Save the birds" en is bedoeld voor een breed publiek. Een deel van de opbrengst is bestemd voor de Internationale Raad voor Vogelbescherming (ICBP). *Ruimte voor de vogels* verschijnt in de Verenigde Staten, Duitsland, Engeland, Japan, Frankrijk, Taiwan, Zwitserland en Zweden, terwijl nog gewerkt wordt aan een uitgave voor de Sovjet-Unie. Voor ieder van deze landen is een apart hoofdstuk over de situatie ter plekke geschreven. Voor de Nederlandse uitgave schreven prof. K. H. Voous, E. R. Osieck en S. Woldhek dit hoofdstuk. Prins Claus schreef hierbij de inleiding.

Ruimte voor de vogels is een dik boek met prachtige kleurenfoto's en tekeningen op zuurvrij kunstdrukpapier. Ook zijn er veel kaartjes en schema's opgenomen om ecologische kringlopen duidelijk te maken. De tekeningen in het Nederlandse hoofdstuk zijn van Siegfried Woldhek. Ze doen zeker niet onder voor de illustraties van Alistair Robertson in het internationale deel van het boek (alleen de Lepelaar lijkt op een vogel die uit twee afzonderlijke individuen is samengesteld). De inhoud van het boek is snel verteld. Er zijn gedurende de afgelopen 400 jaar 150 vogelsoorten uitgestorven. Naar verwachting zullen er de komende vijftien jaar nog eens 400-500 vogelsoorten uitsterven. Hieruit blijkt dat het aantal vogelsoorten snel afneemt. Aan de hand van voorbeelden laat het boek zien hoe het met de bedreigde vogelsoorten gesteld is. Soms is hun situatie beangstigend, af en toe valt er een lichtpuntje te ontdekken. Het boek eindigt – hoe kan het anders – met een oproep om de vogels te beschermen.

In de eerste hoofdstukken worden kort de beginselen van de ecologie uitgelegd. De hoofdstukken lijken op zichzelf te staan – ze vormen geen doorlopend betoog en maken daarom een wat kreterige indruk. De bulk van het boek bestaat uit case studies van bedreigde vogels, waarbij een ecologische indeling is aangehouden. Zo worden oceanen, poolstreken, oceanische eilanden, kusten en estuaria, waterrijke gebieden, gebergten, seizoensgevoelige bossen, tropisch regenwoud, grasland, heide en struikgewas, woestijnen en aride gebieden, weiden, akkers en boomgaarden, steden en dorpen onderscheiden. In totaal worden een kleine zeventig soorten besproken.

Het hoofdstuk over Nederland draagt een wat ander karakter. Gekozen werd voor zes bijzondere vogelsoorten die kenmerkend zijn voor een bepaald landschapstype. De Middelste Bonte Specht (hoog opgaand eikenbos), Dwergstern (wijde, open stranden), Lepelaar (waterland), Grutto (grasland), Korhoen (heide) en Gekraagde Roodstaart (tuinen en parken). Voor een lid van Vogelbescherming met een gemiddelde belangstelling voor vogels staat in dit Nederlandse hoofdstuk weinig nieuws. Maar dat kan ook moeilijk op een kleine dertig bladzijden. Toch wordt menig strijdpunt aangesneden.

Moet het Korhoen tot elke prijs behouden blijven, moeten Havik en vos daarom plaatselijk maar verjaagd worden? Is de achteruitgang van Gekraagde Roodstaart, Spotvogel en Grauwe Vliegenvanger het gevolg van de verarming van ons cultuurlandschap of moet de oorzaak eerder gezocht worden in de steeds moeilijker wordende omstandigheden in de Sahel die voor vele Europese vogels het overwinteringsverblijf vormt?

Toch zullen de internationale hoofdstukken voor de meeste lezers het interessantst zijn. Het zijn vaak bizarre vogels zoals de vleugelloze futen van de Andes, de Uilpapegaai in Nieuw-Zeeland, de Bermudastormvogel waarvan men tot voor kort dacht dat hij al was uitgestorven, de Californische Condor waarvan nog maar enkele individuen in leven zijn en de Indische Dubbelbeprevogel (wie zou die naam vertaald hebben?) die vorig jaar werd herontdekt. Drie bladzijden worden gewijd aan de Zwarte Steltkluit van Nieuw-Zeeland. De reddingspogingen die vogelliefhebbers daar ondernemen worden bemoeilijkt door de aanwezigheid van een succesvolle immigrant, de Australische Steltkluit, die met de Zwarte bastaardeert. Door de Australische de eieren van de Zwarte uit te laten broeden, hoopt men deze laatste te bevoordelen. Nederlandse vogelliefhebbers krijgen zelden dit soort informatie onder ogen. Jammer is daarom dat deze hoofdstukken niet wat informatiever zijn gehouden. Nu wordt in ieder hoofdstuk gelamenteerd over de achteruitgang van de soort, de noodzaak tot behoud, wat een treurig voorbeeld dit niet is voor natuurbeheer in het algemeen, dat grootscheepse reddingsacties nodig zijn, welke schande onze kinderen zullen spreken over ons gedrag, dat de habitat snel beschermd moet worden enzovoorts.

Wie in een boekwinkel f 74,50 neertelt voor een boek dat *Ruimte voor de vogels* heet met als ondertitel "Het boek bij de wereldwijde actie Save the Birds", zal inderdaad verwachten dat hij een ander over vogelbescherming te horen zal krijgen. Maar om nu op iedere bladzijde op hetzelfde trommeltje te roeren, dat gaat op den duur toch tegenstaan. Hier wrekt zich het feit dat het boek niet door een enkele auteur geschreven is, maar door een diffuus team dat niet door een strenge eindredacteur in de hand werd gehouden. De hoofdstukken over de soorten zouden aan waarde gewonnen hebben wanneer een neutrale toon was aangeslagen en gestreefd was naar zo veel mogelijk informatie over de soort en zijn leefomstandigheden. De gekozen vogels zijn daarvoor boeiend genoeg. Lamenten kan men dan in de slothoofdstukken. Men kan zich trouwens afvragen welke lezer niet moegebeukt wordt door alleen al de titels te lezen van deze slothoofdstukken: waarom zouden we niet zonder vogels kunnen, vogels als voedselbron, vogels als milieu-indicatoren, de dodelijke regen van de industrie, waarom worden vogels bedreigd, bedreigde biotopen, slachtoffers van de jacht, de dodelijke handel, bedreiging door bevolkingstoename, regelrecht de vergetelheid in, de internationale rode lijst, in memoriam, de keuze is aan ons, enzovoorts. Op iedere bladzijde is weer het waarschuwendende vingertje. Geen lachebekjes die vogelbeschermers – dat is toch wel de belangrijkste indruk die zich opdringt. In vergelijking met het boek *Jungles*, dat eveneens werd gesponsord door het Wereld Natuur Fonds, is *Ruimte voor de vogels* amateuristisch samengesteld. In een boek moet de nadruk op informatie liggen – de lezer trekt zelf zijn conclusies wel.

Rob Biersma

PAZ U. 1987. *The birds of Israel*. Helm, London. 264 p. £ 19,95

Sinds het verschijnen van Meinertzhagens *Birds of Arabia* in 1954 en van Meroms soortenlijst in 1960 is de kennis over de vogels van Israël sterk toegenomen. *The birds of Israel* behandelt 470 soorten, maar liefst 113 soorten meer dan in de lijst van 1960. De kennis van de avifauna is echter ook in andere opzichten sterk uitgebreid: er zijn inventarisaties gehouden van broedende roofvogels en kolonievogels, terwijl veel tellingen werden verricht van watervogels en trekkende vogels. Bovendien werd aan een 30- tal soorten meer diepgaand onderzoek verricht. Dit boek, dat een vertaling is van een Hebreeuwse uitgave, geeft van iedere soort een beschrijving van uiterlijk (kort), verspreiding, biotoopkeuze en voorkomen in Israël. Bij broedvogels worden zo mogelijk allerlei broedbiologische gegevens verstrekt. Aan de hand van terugmeldingen wordt verder inzicht gegeven in de herkomst van doortrekkers en wintergasten. Daarnaast wordt ook iedere orde uitvoerig en iedere familie kort beschreven.

Al naar gelang talrijkheid en kennis varieert de lengte van de soortbeschrijvingen van 10 tot meer dan 100 regels. De tekst is overzichtelijk in alinea's ingedeeld en bevat een schat aan informatie. Daar verwijzingen in de tekst ontbreken, valt echter niet te beoordelen in hoeverre de gegevens in Israël werden verzameld of aan buitenlandse bronnen zijn ontleend. Dit is jammer, daar wel alle

moeite is gedaan om zoveel mogelijk gebruik te maken van in Israël verzamelde gegevens. Het boek bevat naast pentekeningen 60 kleurenfoto's van uitstekende kwaliteit; de onderschriften van Oehoe en Steenuil zijn overigens abusievelijk omgedraaid. Een onmisbaar boek voor iedere Israël-ganger, waarvoor ook de korte beschrijvingen van 11 *birdwatching sites* van veel nut kunnen zijn. – *Eduard R. Osieck*

WAWRZYŃIAK H. & SOHNS G. 1986. *Die Bartmeise*. (Neue Brehm-Bücherei 553) Ziemsen, Wittenberg. 168 p. Prijs DM 19,80.

Het Baardmannetje zal de meeste vogelaars vooral bekend zijn vanwege de luidruchtige najaarszwermen en de sterke aantalschommelingen. Zo kunnen ware aantals-explosies ontstaan wanneer een nieuw en gunstig biotoop wordt aangetroffen, zoals in Nederland gebeurde na inpoldering van beide Flevoland, en veroorzaken strenge winters in combinatie met een flink sneeuwdek een sterke reductie van de aantallen. Maar de soort biedt veel meer bijzonderheden en wetenswaardigheden, zoals in dit boekje duidelijk naar voren komt. Achtereenvolgens wordt aandacht besteed aan naam, systematiek, voorkomen, biotoop, verenkleed en biometrie, broedbiologie en gedrag, voedsel, doodsoorzaken, zwermvorming, trek, leeftijd, vang-en ringmethoden, rui en beschermingsmaatregelen. In totaal 38 tabellen en 79 afbeeldingen, waaronder 42 biotoop- en nestfoto's, verduidelijken de teksten.

Veel van de gegevens ontlenden de auteurs aan eigen onderzoek in de Rietzer See (DDR). In dit onderzoek, dat in 1968 vlak na de aantalsstoename van 1965 startte, konden aanvankelijk alle en later een groot deel van de adulte vogels en tevens een groot deel van de jongen worden ge(kleur)ringd. Dit leverde een schat aan gegevens over de meest uiteenlopende onderwerpen op, die te zamen met de uitgebreid aangehaalde en omvangrijke literatuur (maar liefst c. 370 titels) een uitstekende bron van informatie over deze boeiende soort opleverden. Dat Nederland voor deze soort nog steeds een belangrijk "bolwerk" is, blijkt wel uit het feit dat de auteur ervoor pleit in Zuidelijk Flevoland en langs het Zwarte Meer voldoende gunstig biotoop veilig te stellen teneinde de soort hier in strenge, sneeuwrijke winters voldoende overlevingskansen te kunnen bieden.

In een werk als dit met een overvloed aan gegevens zijn onvolkomenheden haast niet te vermijden. Zo kan uit figuur 7 worden afgeleid dat het gehele IJsselmeer inmiddels is drooggelegd, waarbij dit nieuwe land (gelukkig) heel wat Baardmannetjes zou herbergen. Dat niet alleen de geografie van onze lage landen, maar ook de taal voor buitenlanders wel eens moeilijk is, blijkt uit het grote aantal fouten bij het citeren van Nederlandstalige literatuur. Overigens lijkt het in het Nederlands citeren in een werk als dit weinig zinvol; de betekenis van een niet nader verklaarde term als "binnendijks" zal menige niet-Nederlandse lezer ontgaan. Opmerkelijk is verder bijvoorbeeld dat de soort in België Baardmannetje en in Nederland Baardmees zou heten. Dergelijke minpuntjes doen in dit geval echter niet af aan het overigens uitstekende geheel. – *Joke E. Winkelman*